

Sähköraitiotievaunussa

MATKOJA TEKSTISTÄ

KONTEKSTIIN (JA TAKAISIN)

John Hartley huomauttaa kirjassaan *Popular Reality* (Hartley 1996, 39) osuvasti, että journalismi on monien tieteenalojen ryöstöviljelemä ja hyväksikäyttämä eikenenkään maa. Esimerkiksi historian tutkijat ovat käyttäneet journalismia ikään kuin arkistona, josta "totuus" historiallisista tapahtumista on löydettävissä. Sen sijaan sellainen tutkimus on jäänyt vähemmälle, joka pyrki tutkimaan journalismia nimenomaan *journalismina*. Hartley perää vastauksia moniin kysymyksiin: Mistä journalismi oikein on tullut, miksi se kunakin aikakautena on sellaista kuin se on, millainen on sen suhde yleisempiin kulttuurisiin tai poliittisiin jäsenyyksiin? Erityisesti kulttuuritutkimuksesta ponnistavalle journalismin tutkimukselle näyttäisi näin avautuvan peräti historiallinen tehtävä.

Artikkelissa kehitellään synkronisoivaa ja kontekstoivaa lukutapaa, jolla journalistiset tekstit kyetään liittämään osaksi aikakautensa tekstimaailmaa. Artikkelissa tarkastellaan Päivälehdessä 5.9.1900 julkaistua Sähköraitiotievaunussa. -reportaasia ja sen jäsentymistä osaksi lehden numeroa. Päivälehteä (1889-1904) itseään tarkastellaan vuosisadan vaihteen suomalaisen journalismin kontekstissa. Erityistä huomiota artikkelin lopussa kiinnitetään journalismin ja teknologian yhteenkietoutumiseen. Kirjoittajan mukaan journalismi jatkaa yhä edelleen yli sata vuotta sitten alkanutta (modernia) missiotaan, jossa teknologiaa tehdään tuksi lukijakunnalleen.

Tartun tässä artikkelissa haasteeseen ja valotan suomalaisen journalismin eilispäivää yhden tapaustutkimuksen verran. Aluksi aikomuksenani oli selvittää, milloin reportaasi oikeastaan 'tuli' suomalaiseen journalismiin. Mitä enemmän vanhoja lehtiä luin, sitä ilmeisemmäksi kuitenkin kävi, että nykyisiä juttutyyppettä lähtökohtana pitävä diakroninen lukutapa jättää huomiotta monet aikakaudelle ominaiset kiinnostavat sisällölliset ja tyyllilliset piirteet. Esimerkiksi uutiset olivat 1900-luvun vaihteessa kokonaisia pieniä, viihdyttäviä kertomuksia,

joissa oli tunteisiin vetoavia yksityiskohtia (vrt. Kalliokoski 1996), eivät nykyisen kaltaisia faktoihin painottuvia ja neutraaleiksi tekeytyviä esityksiä.

Ensimmäisen 'oikean' reportaasin löytäminen osoittautui vaikeaksi, sillä reportaasinomaisia piirteitä löytyi kovin monenlaisista jutuista. Esimerkiksi kirjeenvaihtajien kirjeet sisälsivät monesti kirjoittajan omia havaintoja ja muistuttivat muutenkin kerronnaltaan myöhempiä reportaaseja. Silti ne eivät kuitenkaan olleet "puhtaita" lajityyppinsä edustajia siinä mielessä kuin reportaasi on totuttu nykyään tunnistamaan. Kirjeenvaihtajien selostuksista tuntui usein puuttuvan nykyaikaiseen sanomalehtireportaasiin liittyvä laajempi ajankohtainen perspektiivi, jonka osaksi kirjoittajan havainnot asettuvat (ks. esim. Bech-Karlsen 1986, Hultén 1990).

Selväksi kävi siis, että nykyisiä juttutyyppettä vertailukohtana pitävä lukutapa ei nosta esiin kulloisellekin ajankohdalle ominaista ja kiinnostavaa kerronnallista rikkautta ja variointia. Luenkin tässä artikkelissa journalismia diakronisen lukuta-

van ohella myös synkronisesti, silmäillen tietyn aikakauden juttujen ja tekstilajien välisiä yhteyksiä, jotta kerronnallinen rikkaus ja variointi pääsisivät paremmin esiin. Tavoitteena on välttää menneen tutkiminen pelkästään nykyisyyden näkökulmasta. Tällaisen "presentismin" ohella tarvitaan "historisismia", jonka tarkoituksena on tutkia mennyttä menneen näkökulmasta (Gunnell 1991, 22).

Tässä artikkelissa genre ymmärretään pikemminkin alati uudelleen muotoutuvana ja kehittyvänä kuin rakenteen tai sisällön puolesta lopullisesti määriteltynä (ks. esimerkiksi Ducrot & Todorov 1972, 149). Hahmotan genren Bahtinin esittämällä tavalla alati liikkeessä olevana "keskihakuisten" (yhtenäisten ja vakaiden) ja "keskipakoisten" (vaihtelevien ja muutettavien) paineiden keskellä.

Synkronisoiva lukutapani lähtee liikkeelle esimerkkijutusta. Käytän apunani muutamia Ekecrantzin (1996, 53-54) esittämän kontekstitypologian osia. Aloitan yksittäisestä *tekstistä*, jonka jälkeen siirryn *lehden numeron tekstien muodostamaan maailmaan*, sitten 1900-luvun taitteen journalismiin *instituutiona* ja viestinteen väliseen *intertekstuaalisuuteen*.

Valitsin 1900-luvun vaihteen journalismin sen vuoksi, että tuo aika oli sekä sosiaalisesti että kulttuurisesti monella tavoin muutoksille altista. Tämä näkyi myös journalismissa. Erityisesti helsinkiläinen *Päivälehti* oli tuohon aikaan kehittyvässä journalismiltaan monimuotoiseen ja kokeilevaan suuntaan. Lehti julkaisi kevyitä haastatteluja, reportaaseja ja pakinoita ensimmäisenä Suomessa.

Tarkastelen 5.9.1900 julkaistua *Päivälehden* numeroa. Lähdän liikkeelle *Sähköraitiotievaunussa* -jutusta, koska sitä pidetään yhtenä ensimmäisistä onnistuneista keveistä reportaaseista (Rytkönen 1946, 135, Leino-Kaukiainen 1988, 608). Tarkastelen jutun lajityypillisiä ominaisuuksia, kerronnan ja kontekstualisoinnin strategioita ja sijoitan sen lehden numeron muodostamaan kokonaisuuteen. Sitteen käsittelen sensuurin vaikutusta vuoden 1900 journalismiin, tuon ajan yleisempää poliittista ja taloudellista tilannetta sekä *Päivälehden* journalistista strategiaa kilpailijoihinsa verrattuna. Lopuksi palaan vielä reportasigenreen ja journalismin ja modernin väliseen suhteeseen.

1. Tekstin maailma

Viidentenä syyskuuta vuonna 1900 kirjoittaa nimimerkki *Timoteus* raitiovaunumatkastaan seuraavasti:

Sähköraitiotie- vaunussa.

Ellen se ihme alkoi liikkua Töölön ja Hietalahden välillä — toistaiseksi vain väliaikaisesti tahi koetteeksi. Tarkoitin sähköraitiovaunuja, jotka mennä huristavat hevosen vetämättä, höyryyn ponnistamatta, selkäpuolellaan pystyissä ilmaan hääntänä rautainen sauva, ja sitä myöten se voimaa lykkää.

Tietysti menin minäkin sjelemaan. Senkka parvi utelijoita seisoi Ylioppilastalon edustalla vihereksi maalattujen ja kukkasilla ja köynnöksillä koristettujen vaunujen ympärillä, jotka olivat täynnä huvimatkaillijoita. Sain toki sijan, vaunu nytkähti eteenpäin, niin että minä ja muut matkustajat kumarsimme syvästi toisillemme, ja sitten sitä lähdettiin.

Täytyy minun tunnustaa, että se oli jännittävä, varsinkin kun katseli koneenhoitajan epävarmoja katseita ja ohjauksellisten lukuisia vieraskielisiä kirjoituksia. Tulin ajatelleeksi, että saattahan tässä alussa, tottumattomia kun ollaan, käydä samoin kuin Kuopion vesillä, missä ”Vull masiin” välillä voi merkitä samaa kuin ”älä ruojoo riäkkee” tahi muuta sellaista. Mutta ei käy niin, vaan hyvin menee. Vauhti kiihtyy, pikin kadun jalkakäytävää selsoo väkeä yhtenä jonona uutuutta ihmettelemässä, kolrat haukkuvat ja ohjaaja kalkuttaa kelloaan yhä ahkerammin. Mutta kaikkein uteliaimmilta näyttävät vastaan tulevat hevoset. Etujalat kohona maasta ja silmät pyöreinä päässä tuljottavat ne vaunujen lasiikkunoista sisään niinkuin

VA
621
—
sin
tut
tat
tot
hoi
nu:
Su:
—
Ke:
nu:
see
ka:
I
tai
lo:
su:
Ki:
ka:
—
de
nu:
T:
ga:
mi:
me:
su:
ga:
19

tori
aoo
ollo.
pas-
seon
tun-
sai-
hä-
lyöä
mia.

saamat pyöreinä päässä tuljottavat ne vaunujen lasiikkunoista sisään niinkuin näkisivät he jonkun Edward Poen hirmumukavan. Vanhat kaiken maailman vaivat kokeneet luuskatkin kohottavat päätään, niin että konduktöörien on pakko pysäyspaikoissa juosta kadulle niitä rauhoittamaan.

Viertoteillä on vauhti jo melkoinen — eikä mitään tapahdu. Jo tapahtuu: kuuluu kumea kolahdus, ja eräs matkustaja selsoo avopäin painaan voitotellen päätänsä. Mutta se on hänen oma syynsä, hän on utellaana kurkottanut ulos vaunun ikkunasta ja lyönyt päänsä rautaiseen lyhtypylväaseen. Ensimmäisessä pysäyspaikassa hän nousee vaunusta ja lähtee kävelomään yhä päättään hieroen. En usko, että hän vielä huomenna lähtee uudelle huvimatkalle.

Kun jälleen lähdetään liikkeelle, on voitman lykkääjä katolla jotenkin joutunut riitaan oman itsensä kanssa. Konduktööri koettaa sitä asettaa, vetää hihnasta ja toinen konduktööri huutaa, että vedä kovemmin. Matkustajain tätä katsolessa, pysähtyvät vaunut yhtäkkiä keakellä kulkuaan. Näen kuinka ventovieraat ihmiset syöksyvät toistensa syliin, ohjaaja vaunujen keulapuolella kumartaa syvästi uko ikkunasta, ja minä itse en tiedä kumpi pää on ylhäällä. Löydän itseni istumasta lattialla ja kömmän taas multien mukana jaloilleni sanalla kuin voitman lykkääjä jälleen työntää vaunuja eteenpäin. Ja hyvin hauskan miellään vallitessa saavutaan Töölön asemalle.

Palmumatkalla ei kukaan lyö päätänsä lyhtytolppiin eivätkä matkustajat näy olevan yhtä heilii toisiansa kohtaan kuin menomatalla. Tuljottavat hevosallimet valkkyvät vaan yhä meidän ympärillämme kuin pahan omantunnon tulet.

Se on kaikki jännittävää ja hauskaa lyystä vain viidellätoista pennillä.

Timoteus.

Rytkösen mukaan *Sähköraitiotievaunussa*. edustaa vakiintunutta reportaasinäkemyksiä. Hänen mukaansa tämän Päivälehdessä 1900-1904 yleistyneen juttutyypin – reportaasin tai selosteen – tarkoitus oli tuoda kevennyttä artikkelien ja uutisten kangistamaan journalistiseen kaavamaisuuteen. Reportaasin on silti hänen mukaansa perustuttava tosiasioihin, vaikka ne esitettäisiinkin omina havaintoina.

Selosteen laatiminen kuuluu vaikeimpiin sanomistollisiin tehtäviin, se kun vaatii sekä tyyllitaitoa että asiallisuutta, sillä tarkoitus on, että siinä pysyttäisiin tosiasiaihin pohjalla, vaikka ne esitetäänkin omina havaintoina ja persoonallisina vaikutelmina.

(Rytkönen 1946,134)

Myös Leino-Kaukiaisien (1988,608) mukaan esimerkitapauksen kaltaiset tunnelmiin eläytyneet, hauskat reportaasikuvaukset oli tarkoitettu pikemminkin viihdeksi kuin vakavasti otettaviksi reportaaseiksi. Silti ne toimivat nykyisten reportaasien edelläkävijöinä. Ensimmäinen vakavampi yhteiskunnallinen reportaasi oli Leino-Kaukiaisien mukaan Eino Leinon kirjoittama laaja ja voimakkaasti eläytynyt kuvaus suurlakkoviikon tapahtumista marraskuussa 1905. Se julkaistiin etusivulta lähtien ja ladottuna huomiotaherättävämmällä tekstityypillä.

Diakronisesti – siis nykyisestä reportaasin tunnuspiirteistä katsottuna – juttu täyttää ainakin muutamia nykyreportaasin tunnusmerkkejä. Se perustuu tekijän omiin havaintoihin ja elämyksiin ja on kirjoitettu ”tosiasian pohjalta”. Toisaalta juttu ei sisällä juurikaan tapahtumia tai tilannetta *arvioivaa* osuutta vaan se jää lähinnä kuvailuksi, joten täysin se ei reportaasin tunnuspiirteitä täytä.

Käytettäessä Ekecrantz-Olssonin luomia journalismin aika- ja tilaulottuvuuksien ideaalityyppejä (Ekecrantz-Olsson 1994, 72) juttu on aikatila-konstruktioitaan empiiriseen maailmaan liittyvä tapahtumakuvaus. Tällaisen kuvauksen totuuskäsitys pohjautuu Ekecrantz-Olssonin mukaan pikemminkin taiteelliseen kuin tieteelliseen tai faktuaaliseen argumentaatioon. Tapahtumakuvaus perustuu esimerkkiin ja sen luomaan relevanssiin sekä kerronnan luomaan välittömään ja suoraan totuusvaikutelmaan. *Sähköraitiotievaunussa*. -jutun lennokkaalla tyyllillä ja liioittelevalla koomisuudella luodaan vaikutelmaa läheltä koetusta tapahtumasta.

Kontekstualisoinnin keinoja

Kiinnitän seuraavaksi lyhyesti huomiota jutun *kerronnan ja kontekstualisoinnin* strategioihin. Kerronnaltaan *Sähköraitiotievaunussa*. on näkyvä ja tunnistautuva (*Tietystimenin minäkin ...*) ja peliin puuttuva – esittäähän kertoja arvioita monista asioista. Tässä mielessä kerronta poikkeaa tuon ajan uutisteksteistä, joissa kertoja oli harvoin näkyvä ja tunnistautuva. Sen sijaan tuon ajan uutisteksti on monesti aiheitaan avoimesti arvioivaa.

Kertomuksen rakenne on kronologinen, se kuvaa matkaa Helsingin ylioppilastalolta Töölön asemalle ja takaisin. Vertaukset ja nimeäminen ovat tärkeitä asiasyhteyksiä tekstiin tuovia tekijöitä. Raitiovaunu on esimerkiksi ”se ihme”, joka alkoi liikkua Töölön ja Hietalahden väliä. Sillä on myös elävän organismin piirteitä:

(---) selkäpuolellaan pystyssä ilmaan häntänä rautainen sauva, ja sitä myöten se voimaa lykkää.

Kun jälleen lähdetään liikkeelle, on voiman lykkääjä katolla jotenkin joutunut riitaan oman itsensä kanssa.

”Ihmettä” verrataan myös muihin liikennevälineisiin Helsingin ulkopuolella.

Tulin ajatelleeksi, että saattaahan tässä alussa, tottumattomia kun ollaan, käydä samoin kuin Kuopion vesillä, missä ”Vull masiin” väliin voi merkitä samaa kuin ”älä ruojoo riäkkee” tai muuta sellaista.

Kirjoittaja epäilee aluksi, että koneenhoitaja ei ole tarpeeksi harjaantunut tehtävänsä eikä ymmärrä ohjaamon vieraskielisiä tekstejä kuten kerrotaan käyneen Itä-Suomessa, Kuopion vesillä. Tässä Savon murteineen voi nähdä asettuvan provinssin asemaan, jossa väärinkäsitykset näyttävät olevan tavallisia. Yksi tekstin keskeisiä piirteitä on vastakkainasettelu vanhan ja uuden teknologian, hevostärjien ja raitiovaunun välillä. Erityisesti hevosten reaktiot innoittavat kirjoittajan

varsin väkevään kuvailuun:

Etujalat kohona maasta ja silmät pyöreinä tuijottavat ne vaunujen lasi-ikkunoista sisään niinkuin näkisivät he jonkun Edward Poen hirmukuvan. (---)

Tuijottavat hevossilmät välkkyvät vaan yhä meidän ympärillämme kuin pahan omantunnon tulet.

Kuvatessaan hevosten kauhustumista ja niiden tuijotusta tekstiä voi tulkita ideologisen tai myyttisen suuntaan. Taustalla voi nähdä asetelman, jossa "esimodernia" edustavat hevoset kirjaimellisesti törmäävät uuteen aikakauteen ja sen tuomaan teknologiaan. Erityisen kiintoisa on viittaus pahaan omaantuntoon, jonka voi tulkita tarkoitukselliseksi viittaukseksi teknologisen kehityksen ihmiselle tuottamista moraalisisistä ongelmista, teknologian ja luonnon välisestä ristiriidasta.

Konteksteillaan ja vertauksillaan teksti rakentaa humoristista ja liioiteltua kuvaa uuden keksinnön aiheuttamasta hämmingistä. Sillä on sekä sympaattisia (eläimeen tai ihmiseen vertautuvia) että pelottavia ominaisuuksia. Merkillepantavaa on, että uteliaana ulos kurkkinut ja päänsä lyhtypylväeseen kolauttanut miekkonen ei juuri saa sympatiaa osakseen. Kirjoittajan mielestä hän saa syyttää vain itseään saamastaan tällistä. Matkustajasta tehdään näin varoittava esimerkki. Tekstin hilpeää sävyä eivät äkkipysäykset eivätkä kommellukset horjuta. Töölön asemalle saavutaan lopulta "hyvin hauskan mielialan vallitessa".

Tekstin voi ajatella tarjoavan sellaista tulkintaa, jonka mukaan raitiovaunu on oudosta tekniikastaan huolimatta jotakin hauskaa ja nykyaikaista, jota kaupunkilaisten ei pidä pelätä. Kommellukset kuuluvat asiaan ja henkilökunta on hallitsee tilanteen. Tekniset ongelmat eivät siis ole kritiikin aihe vaan pikemminkin jotakin asiaan kuuluvaa. Uuden teknologian mahdollisesti aiheuttama epävarmuus tai pelko näyttää muuntuvan lähinnä jännittäväksi ja hauskaksi asiaksi.

2. Lehden numeron maailma

Numero alkaa ilmoituksilla, jotka täyttävät etusivun ja osan kakkosivusta. Osa niistä on luokiteltu *Ammatti-osoitteita*, *Höyrylaivaliikenne*, *Huveja*-otsikoiden alle. Toimituksellisen osuuden aloittaa suomalaisten olosuhteita ja oikeuksia Norjassa käsittelevän artikkelisarjan kolmas osa. Helsinkiin päivätty pääkirjoitus referoi Venäjän keisarin tiedotusta säädyille koskien Suomen autonomiaa. Tämän jälkeen seuraa sekalaisia, lihavoinnein otsikoituja, rivin tai kahden mittaisia nimitysuutisia senaatissa, lukuja liikenteen kasvusta rauta- ja maanteillä sekä tietoja nimityksistä kirkon, tuomioistuinten ja koulujen virkoihin.

Seuraava erikseen otsikoitu juttu koskee norjalaisen *Aftenpostenin* julkaisemaa kirjoitusta, joka käsittelee Suomen ja Venäjän hallinnollisia ja poliittisia erimielisyyksiä. Oman otsikon on saanut myös juttu, joka perustuu Suomesta pois matkustaneiden tilastoon. Sitten alkavat raittiusseurojen kokouskutsut, luettelot sekä kotimaassa että Amerikassa kuolleista suomalaisista, luettelot suoviljelystä palkituista pikkutilallisista sekä luettelot lähteivistä ja tulevista laivoista.

Luetteloiden jälkeen alkavat erikseen nimetyt uutisosastot, joita ovat *Uutisia työväen piireistä*, *Pikku uutisia*, joiden jälkeen seuraa *Sähköraitiotievaunussa*. omalla otsikollaan petiitillä ladottuna. Seuraava osasto on *Kirjallisuutta ja taidetta*, sitten vakio-osastot *Venäjältä*, *Kiinan sota*, *Ulkomailta*, *Sähkösanomia ja uusin posti* sekä *Oikeus- ja poliisiuutisia*. Lehden loppupään täyttävät luokitellut ilmoitukset *Palvelukseen halutaan* ja *Vuokrata halutaan* -otsikoiden alla. Viimeinen palsta on *Matkustajia*, joka on pelkkä nimilista Helsingin hotelleissa paraikaa asuvista matkustavaisista.

Jos katsomme lehden osasto- tai palstajakoa, siinä on paljon tuttua. Otetaan-

ja vaikka *Pikku uutisia*, joka vertautuu nykyiseen *human interest* -uutisointiin. Ensimmäisessä jutussa kerrotaan, kuinka muuan eukko eräässä kunnassa Raahen kirkonkylällä on herättänyt huomiota puusepän ja sepän kyvyillään, jotka eivät jää jäljessä muiden miesten vastaavista. Jutun loppu sisältää myös opetuksen.

Kätevä nainen on muuan eukko eräässä kunnassa Raahen tienoilla. Hän kyllä kutoo kangasta, ompelee, pesee vaatteita, ja mitä kaikkia naisen tehtäviin kuuluukin, mutta vasta oikealla alallaan hän on höyläpenkkinsä ääressä tehdessään puusepän työtä. Sänkyjä, piironkia, tuolia, pöytiä tekee hän, ja mitä milloinkin tehtäväksi sattuu, sillä minkään esineen tekoon ei häneltä puuta taitoa, eikä kukaan mies kykene moittimaan eli vikoja löytämään hänen teoksissansa. Hän maalaakin kuin mestari ikään, onpa joskus tehnyt kiilloitettujakin huonekaluja. Sepän työtäkin kykenee tuo miehevä nainen tekemään, sillä on hän kerran rauhoittanut rattaatkin. Ja astiantekoon, jota hän kernaimmin harjoittaa, on hän koko mainio. Yksin puisia pyttyjä, kiuluja, ämpärejä y. m. lähtee hänen käsistään paljon sekä siistejä. Leikkikalujakin tekee usein oikein erinomaisen konstikkaita. Merkillisintä tässä on se, ettei hän ole ollut milloinkaan tilaisuudessa saamaan minkäläistä oppia tuollaisessa käsitellessään. Mieskin hänellä oli, jolla oli peukalo kerrassaan keskellä kämmentä, ei osannut edes vartta kirveeseensä saada. On oikein omituista nähdä eukkoa, joka jo on lähes viidenkymmenen ijässä, työnsä kimpussa piippukäyrä hampaissa, josta lemahtelee ”nurkantakaisten” tukahuttavan katkera savu. Paljon saisi, eli oikeastaan olisi saanut aikuiseksi tämä nainen, mutta on ollut myöskin viinoihin menevä, joten siihen ovat kulu-neet kaikki ansionsa niin hyvät kuin ne ovat olleetkin. Monesti on hän joutunut sentähden poliisikin kanssa tekemiseen sekä saanut useita sakkoja, jotka on suorittanut ”yhdessä setelissä”.

Seuraava *Pikku uutisten* juttu kertoo muutamalla virkkeellä, kuinka uusi rai-vaunu vierähti kiskoilta Töölössä eilen illalla; sitten kerrotaan miten eräs nor-suomalainen on rikastunut nopeasti Alaskan kultakaivoksilla ja kuinka erään hjanmaan kaupungin satamassa kantajat olivat pelästyneet pahanpäiväisesti hhdessään ensimmäisen kerran herrasväen ruokapöytään tarkoitettuja rapuja. iden uutisten jälkeen tulee muun muassa pari tapaturmauutista, kertomus olimattomasti hoidetusta junan lähettämisestä, joka johti onnettomuuteen.

Kuten nähdään, uutisten tuoreudella tai maantieteellisellä läheisyydellä ei ol-koivin suurta merkitystä, kunhan juttu muuten oli tunteita herättävä tai kiin-stava. Esimerkkilehtemme pitää sisällään myös vaikeasti paikallistettavia ja -ituksetaan epämääräisiä kertomuksia ja vitsejä (vrt. Ekecrantz-Olsson 1994, . Aiheet ovat monesti aika lailla nykyisen sanomalehtijournalismin kaltaisia, -tystavat kuitenkin välttämättä eivät. Uutiset sisälsivät kannanottoja ja niissä -monesti opettavainen pohjavire, kuten *Kätevä nainen* – jutun loppu osoittaa.

urta pienessä

nostava yhteys löytyyraitiovaunun kiskoilta vierähtämisestä kertovan uutisen -*ähköraitiotievaunussa*. -kuvauksen välillä. Näyttää siltä, että toimitus ei halun- -jättää raitioliikenteen alkamista Helsingissä pelkästään yhden uutisen varaan. -eisen matkan kuvaamisella katsottiin siis olevan lehden lukijoille jotakin eri- -tä merkitystä. Tässä *Sähköraitiotievaunussa*. -kertomuksen voi nähdä täyttä- -yhden reportaasin perustehtävistä, joka on tapahtuman tai henkilön liittämi- -johonkin suurempaan asiayhteyteen. Tämä asiayhteys voi Ekecrantzin mu- -in olla muun muassa tulkinnessa käytettävä laajempi kehys, selitysmalli tai -unlainen laajempi perspektiivi. Tämä laajempi konteksti on löydettävissä teks-

tistä, enemmän tai vähemmän julkilausuttuna (Ekecrantz 1996, 174-175). Näin yksittäisen tapahtuman merkitys – ja samalla sen journalistinen arvo – määrittyy tapauksen suhteesta johonkin suurempaan.

Esimerkissämme tällainen asiayhteys on ehkä uusi vaihe kaupungin kehityksessä. Kyse on myös siitä, että *Päivälehti* asettuu kaupunkilaisten ja teknisen innovaation ”väliin” kertomaan minkälaista matkustus raitiovaunussa oikeastaan on ja miten tilanteessa tulee käyttäytyä. *Päivälehti* on tässä siis tekemässä teknologiaa tutuksi. Tämä teknologian kotiuttaminen näyttää olevan nykyisenkin journalismin ydintä. Ajatellaanpa vain vaikka autoihin, tietokoneisiin tai muuhun teknologiaan keskittyvän kuluttajia valistavan journalismin paljoutta niin sanomakuin aikakauslehdissäkin.

Kätevä nainen -uutinen tarjoaa puolestaan näkymän siihen, miten journalismi – jo tuolloin – leppoisan tarinoinnin ohella myös osaltaan konstruoi esityksiä eri sukupuolista ja siitä, mikä on kunakin aikana on ollut arkijärkisen *sopivaa* ja mikä puolestaan normeista *poikkeavaa*. Tämä rajankäynti on nykyäänkin yksi journalismin keskeisistä piirteistä (ks. esimerkiksi Ericson ym. 1987, 5-10).

Kaksi kontekstia

Siirryn tarkastelemaan lehden sisältöä laajemmassa, aikakauteen liittyvässä yhteydessä. Suomalaisella lehdistöllä ja *Päivälehdellä* sen mukana oli erityisenä ongelmanaan sensuuri, joka esti kansallisuuskysymyksen avoimen käsittelyn ja sortotoimien arvostelun. Se ei kuitenkaan estänyt toimituksia kehittelemästä erilaisia strategioita, joilla voitiin kiertää avoimet kannanotot ja silti saada kriittisiä ääniä kuuluviin.

Esimerkkejä ”kaksoiskontekstoinnista” – joista toinen oli tarkoitettu sensuurille ja toinen kansallismieliselle lukijakunnalle – löytyy tästäkin lehden numerosta. Erityistä huomiota kannattaa kiinnittää Helsinkiin päivättyyn pääkirjoitukseen ja sitä seuraaviin juttuihin. Pääkirjoituksen tilalla julkaistu *Hallinnolliset epäsuunnat*. Tiedonanto *säätyjen anomusten tuloksista* kertoo Venäjän keisarin antamasta vastauksesta Suomen senaatin tekemään anomukseen, jossa pyydettiin palauttamaan maan autonomia ja luopumaan sortotoimista. Tiedonanto kertoo keisarin päättäneen hylätä säätyjen tekemän anomuksen ja pitävän kenraalikuvernööri Bobrikovin venäläistämistoimia laillisina. Keisarin tiedonantoa ei ole kommentoitu avoimesti.

Pääkirjoituksen jälkeen seuraavat muutaman rivin nimitysuutiset ja muut pikutiedot liikenteestä ja koululaitoksesta. Seuraava pidempi juttu referoi norjalaisen *Aftenpostenin* kirjoitusta Venäjän keisarin vastauksesta Suomen senaatin anomukseen. *Aftenposten* tulkitsee keisarin tiedonannon selvittävänsä maan nykyisen aseman täydellisesti. Jutun mukaan koko Suomi on elänyt saman erehdyksen vallassa, joka nyt on tullut ilmi. Jutun viimeinen kappale kuuluu seuraavasti:

Meillä ei ole tilaisuutta tässä yhteydessä syventyä mihinkään tätä asiaa koskeviin yksityisseikkoihin. Se vain sanottakoon, että kun todellisuus noin varmapiirteisellä astuu jotakin kansaa vastaan, kuin tuo korkein ratkaisu sen osoittaa, tämä kaikissa olosuhteissa sulattaa mielipiteet yhteen.

Jutun lopun kielellisestä muotoilusta ei käy selville, onko teksti *Aftenpostenin* vai *Päivälehdessä* omaa käsialaa. Joka tapauksessa toimitus näyttäisi onnistuneen ujuttamaan julkisuuteen kriittisen ajatuksen, nimittäin sen, että keisarin ratkaisu tulee vain *lisäämään* kansallista yhtenäisyyttä.

Myös seuraavan uutisen voi osaltaan katsoa käsittelevän verhotusti Suomen ja Venäjän suhteita. Uutisessa kerrotaan Suomen höyrylaivaosakeyhtiön johtajan

antamasta selityksestä, jonka mukaan syy vuonna 1899 alkaneeseen muuttoaaltoon Suomesta on ”epäluonnollinen” ja poliittinen. Jutussa esitellään taulukon avulla yhtiön ulkomaille myymien lippujen määrää eri vuosina. Kun ”maasta muutto on ihan viimeisiin aikoihin saakka on ollut luonnollinen ilmiö, täysin sopusuhteissa eräitten maanosien asukkaitten luonteen kanssa” niin vuonna 1899 maasta muuttavien luku on kasvanut melkoisesti ja samalla kotiin palaavien lukumäärä on vähentynyt. Juttu päättyy ehdottomaan johtopäätökseen:

Syynä tähän ovat yksinomaan muuttuneet valtiolliset olot ja pelko asevelvollisuusajan pitentämisestä.

Pikku-uutisten joukosta löytyy seuraavanlainen uutinen, jolla silläkin on vahva poliittinen asyayhteytensä:

Aleksanterin patsaalle lasketaan edelleenkin kukkia ja seppeleitä. Niinpä eilenkin ilmestyi toisten kukkalaitteitten viereen monivärisillä päivänkakkaroilla täytetty kori.

Tällä ”uutisella” toimitus kertoo lukijoilleen, että Suomen autonomiaa edistäneen ”hyvän keisarin” muisto – ja samalla autonomian vaatimus – elää kaupunkilaisten parissa.

Nämä esimerkit riittänevät osoittamaan, että *Päivälehd*en toimituksella oli mahdollisuuksia ujuttaa kansallisuusasiaa tukevia ajatuksia uutisten lomaan ja samalla pitää muodollisesti kiinni sensuurin vaatimuksista. Strategia paljastui kuitenkin vähitellen myös sensoreille. Sortokauden jatkuessa painoasiamiesten ote tiukkeni ja lehtiä lakkautettiin sekä lopullisesti että määräajaksi. Vastaavasti lehtien viittaukset poliittiseen tilanteeseen muuttuivat entistä verhotummiksi.

Ekecrantz-Olssonin peruskonstruktioin esitettynä *Päivälehd*en journalismi ei kuitenkaan ollut pelkästään tapausten kuvauksia (fallbeskrivningar) tai kertomuksia (narrativer). Myös tilannearvioita (lägebeskrivningar) käsillä olevasta lehdestä löytyy muutamien ulkomaan uutisten sisällössä. Eri maiden lehtiä hyväksi käyttäen analysoidaan muun muassa Kiinan boksarikapinaa sekä brittien käymää buurisotaa. Etelä-Afrikan tilanteessa toimitus ottaa myös reippaasti kantaa asetuen buurien puolelle, joiden katsottiin puolustavan maataan ja itsenäisyyttään ylivoimaista vihollista vastaan ”viimeiseen veripisaraan”. Brittien ilmoittamia uutisia voitoista epäiltiin voimakkaasti. Tässä voi jälleen lukea, miten pienten kansojen oikeus itsenäisyyteen oli tulkintakehys, jota käytettiin lehden monissa osastoissa.

3. Tekstuaalisella taistelukentällä

Vuonna 1900 Suomen suurruhtinaskunnassa elettiin ensimmäistä sortokautta. Keskeinen poliittinen kysymys oli vaikeutunut suhde Venäjään, menettihän Suomi merkittävän osan autonomiastaan sortokaudella, joka tietenkin herätti voimakasta vastustusta maassa. Muita keskeisiä teemoja politiikassa ja julkisuudessa olivat kielikysymys sekä työväenliikkeen nousu. Suomi oli kehittymässä moderniksi kansallisvaltioksi, sen valtiolliset muodot olivat kohtuullisen vakaita (Alapuro 1997, 14). Sekä eliitin että porvariston tavoitteena oli nationalismin korostus ja suomalaisuuden konstruointi muun muassa lehdistön ja kirjallisuuden avulla. Tarkoituksena oli ainakin osittain luoda vahva tietoisuus omasta erillisestä identiteetistä suhteessa ulkopuolisiin, hallitseviin voimiin. Muun muassa myyttinen Suomi-Neito ja monet muut kansalliset embleemit syntyivät noina aikoina.

1800-luvun lopulla poliittinen lehdistö oli kohtuullisen vakiintunut ja julkinen keskustelu sensuurista huolimatta vilkasta. Kuten jo edellä esitetystä on käynyt

selville, lehdistö kykeni luomaan vastastrategioita, joilla kyettiin ainakin osittain harhauttamaan sensuuria.

Jotkut suomalaisesta journalismista kirjoittaneet katsovat, että sensuuri vaikutti olennaisesti uusien juttutyyppeiden, muun muassa poliittisen pakinan yleistymiseen. Pakinan kepeällä, monitulkintaisella tyylillä kyettiin käsittelemään arkojakin aiheita sensuurin kykenemättä puuttumaan asiaan. Myös muita keinoja käytettiin. Muun muassa vastustaessaan helmikuun manifestia suomalaismieliset lehdet protestoivat julkaisemalla Venäjän keisarin hallitsijavakuutuksen ja otteita hallitusmuodosta vuodelta 1809. Erityisen kiinnostavaa oli fiktion käyttö poliittisten kannanottojen väylänä. Kirjoittajat pukivat vetoomuksensa kansallisen itsemääräämisoikeuden puolesta runoihin, vertauskuvallisiin kertomuksiin ja historiallisiin muisteluihin. Rytkösen mukaan esimerkiksi Juhani Ahon lastut 1890-1893 ovat täynnä kansallista allegoriikkaa.

Vielä kuuluisampi esimerkki on heti helmikuun manifestin julistamisen jälkeen *Päivälehdessä* julkaistu Eino Leinon runo *Helsinki sumussa* (18.2.1899), joka pukee venäläistämistoimet luonnon metaforiikkaan. Runossa Suomenlahdelta nousevan myrkyllisen sumun nähdään vähitellen peittävän kansalliset symbolit – niin Nikolain kirkon, Säätytalon, Ritarihuoneen kuin Senaatinkin. Ainoastaan Yliopisto, Suomen Pankki ja Suomen autonomista asemaa korostaneen keisari Aleksanteri II:n patsas kykenivät jonkin aikaa vastustamaan sumun leviämistä, kunnes nekin peittyivät näkymättömiin. Runo loppuu ahdistaviin tunnelmiin, Senaatintorilla kaikuvat venäjänkieliset komentosanat ja kansa tuijottaa äänettömänä ja toivotomana Aleksanteri II:n patsasta.

Vertauskuvalliset kirjoitukset, joita ilmestyi *Päivälehdessä* ohella myös muissa suomalaisissa lehdissä, eivät jääneet viranomaisilta huomaamatta. Kaikki runomutoiset, historialliset ja allegoriset viittaukset päivänpoliittisiin tapahtumiin määrättiin poistettavaksi. Seurauksena oli, että toimittajien teksti muuttui yhä peitellymmäksi. Vertauskuvia etsittiin historiallisista tai raamatullisista kertomuksista. Myös viittaukset luonnonvoimiin olivat suosittuja. Halla, lumimyrsky, ukkospuuska, itä- ja pohjoistuuli sekä kosken rajut kuohut kuvasivat useissa yhteyksissä Suomen ja Venäjän suhdetta.

Tällainen fiktion ja faktan välisellä rajalla leikittely vaati valppautta paitsi sensuurilta myös lukijoilta. Runon tai kertomuksen takaa oli hahmotettava piilevä koodi tai asiayhteys: kyse olikin luonnonvoimien mahtavan näytöksen ohella myös kannanotosta kansallisen itsemääräämisoikeuden puolesta. Tällainen kaksoiskoodi vaati aikalaisilta melko tarkkaa ja intensiivistä lukutapaa. Näyttäisikin siltä, että *Päivälehteä* ei tehty nykyjournalismin kaltaisille kiireisille ja huonomuistisille lukijoille, vaan sellaisille, jotka osasivat tulkita oikein niin uutiset kuin runotkin. Nykyiseen journalistiseen itseymmärrykseen ja työprosessiin nykyisin niin kiinteästi liittyvä käsitys tulkinta-apua kaipaavasta yleisöstä ajoittuukin vasta lehdistön kaupallistumisen vaiheeseen (vrt. Luostarinen 1982; Kunelius 1996). Ehkä osastojakojen selkiytymättömyys ja sisällön anarkistisuus perustuivat siihen, että lehteä oletettiin luettavan koko lailla tarkasti tulkiten kannesta kanteen.

Päivälehti oli tekstityypeiltään monimuotoinen sekoitus faktaa ja fiktiota. Siinä julkaistiin tieteellisiä esitelmiä, kantaaottavia pääkirjoituksia, tunteita ja uteliaisuutta ruokkivia pikku-uutisia, viihdyttäviä ja opettavaisia tarinoita sekä runoja. Sivujen alanurkkaan taitettiin jatkokertomuksina julkaistut romaanit, joita lukijat saksivat talteen lehti lehdeksi ja kokosivat lopulta kirjaksi saakka. *Päivälehdessä* tekstuaalinen maisema sisälsi siis aineksia, jotka eivät olleet vielä tuolloin kanonisoituneet meille tutuiksi muodoiksi kuten kirjallisuudeksi, poliittiseksi satiiriksi tai runoudeksi, joilla kaikilla on nykyään omat vakiintuneet julkaisukanavansa. Mutta ehkä kaikkein eniten *Päivälehti* silti oli poliittinen sanomalehti, joka toteutti linjaansa niin faktuaalisen kuin fiktiivisenkin aineistonsa avulla.

Päivälehdten journalistinen strategia

Koetan seuraavaksi sijoittaa lehden tuon ajan journalismin kenttään. Lehdet olivat politiikan teossa avainasemassa, sillä ne kokosivat ja organisoivat keskustelua ja mielipiteitä. Ne myös edelsivät puolueiden syntyä ja olivat keskeisinä niitä muodostaessa. *Päivälehti* ei ollut mikään poikkeus, se oli keskeinen tekijä nuorsuomalaisen liikkeen synnyttämisessä. Lehden suojissa kokoontunutta poliitikkojen ja journalistien ryhmää alettiin kutsua *Päivälehdten piiriksi*. Leino-Kaukiaisen (1988) mukaan päivälehteläisten maailmankatsomus oli moderni. He pitivät arvossa empiiris-naturalistista filosofiaa, individualismia, relatiivista moraalikäsitystä sekä demokraattista yhteiskuntamuotoa (Leino-Kaukiainen 1988, 462).

Päivälehti perustettiin Eero Erkon johdolla vuonna 1889 kilpailemaan sekä poliittisessa että taloudellisessa mielessä vanhasuomalaisen *Uuden Suomettaren* kanssa. Sanomalehden julkaisu ei tuolloin ollut tuolloin kovin tuottoisaa ehkä mainittua *Uutta Suometarta* ja *Hufvustadsbladetia* (joka oli suurin ilmoituslehti vuosisadan vaihteessa) lukuunottamatta. Nämä lehdet kykenivät pitämään yllä 4-6 hengen toimituksen. *Päivälehdessä* varsinaiset voitot tulivat kuitenkin kirjojen painamisesta. Lehti sinnittelikin heikkoina aikoina juuri kirjapainon tuloilla. Lehden julkaisemisella oli siis myös muut kuin pelkät taloudelliset motiivit.

Lehden journalistinen linja määrittyi suhteessa poliittiseen ja kulttuuriseen tilanteeseen – se oli lähes kaikessa *jotakin muuta* kuin *Uusi Suometar*. Journalistiset ratkaisut määriteltiin suhteessa tärkeimpään kilpailijaan. Lehteä leimasivat nuorsuomalainen vapaamielisyys, tiukkuus suhteessa Venäjän sortotoimiin, pyrkimys kansainvälistää tai ainakin eurooppalaistaa suomalaista ajattelua niin politiikassa, taiteessa kuin orastavassa kaupunkikulttuurissakin.

Päivälehdten taustavaikuttajiin kuulunut kirjailija ja toimittaja Juhani Aho oleskeli lehden perustamisen aikoihin Pariisissa. Ahon lehden perustajille lähettämässä ohjeissa neuvotaan, että ei kannata julkaista pitkiä ja kuivia uutisia eikä referoita väkiluvun muutoksia tai asetuskokoelmien sisältöä (Leino-Kaukiainen 1988, 464). Sen sijaan lehden tuli olla otteeltaan iloinen ja sisällön vaihteleva. Aho kuvaili mieleistään keskieuropalaista journalismia vuonna 1889 kirjoitetussa ja *Päivälehdessä* julkaistussa matkakuvauksessa *Monsieur Henri ja hänen sanomalehtensä*:

Se on hauskaa, keveätä tarinoimista päivän tapahtumista. Se on taitettu ja laitettu niin, että se tunkee itsestään kuin hyvä haju sieraimiin. Paino on isoa ja harvaa, esitys helppotajuista ja sisältö vaihtelevaa. Kaikki, mitä lehden lukija mahdollisesti tahtoisivat ajatella ja miettiä äsken lukemansa johdosta, on tarinan tekijä jo ajatellut ja miettinyt. Hän saa johtopäätökset kaiken maailman menosta eteensä. Poliittikka, koti- ja ulkomainen, teatteri, kirjallisuus, viimeiset muodit y.m. kosketellaan lyhyissä palasissa, sattuvissa sanoissa, koottuna kokonaisuksi kimppeihin. (Aho 1952, 541-2)

Paitsi ihaillemaansa journalismia Aho kuvailee tarkasti myös tuon ajan tyyppilistä lehden lukijaa, aamiaistunnilla ruokaravintolassa aamiaistaan ja samalla lehteä ahmivaa liikemiestä, monsieur Henriä. Ahon kuvaus osoittaa, kuinka selkeästi sanomalehdistö nivoitui osaksi porvaristoon kuuluvien miesten elämäntapaa ja arvoja.

Lehti siis pyrki mannermaiseen otteeseen ja iloiseen journalismiin, joten pakinat, kertomukset, vitsit ja haastattelut sopivat linjaan. Lehti käytti myös uutistojen materiaalia, joiden voi olettaa myös välittäneen uusia jutunteon malleja asiakaslehtiinsä. Uutisia ja muita juttuja myös saksittiin muista lehdistä ja julkaistiin vailla tunnonvaivoja tekijänoikeuksista tai faktojen tarkistamisesta.

Päivälehti oli myös paitsi poliittinen myös esteettinen liike. Sen kirjoittajakuntaan kuuluivat kirjailijat Juhani Aho, Santeri Ingman, Leinon veljekset Eino ja Kasimir sekä säveltäjä Oskar Merikanto. Toimituksessa vierailivat monesti taidemaalari Eero Järnefelt, säveltäjät Armas Järnefelt ja Jean Sibelius, taiteilija Pekka Halonen ja runoilija J. H. Erkkö (Leino-Kaukiainen 1988, 464). *Päivälehd*en esteettinen linja korosti kirjallista realismia ja naturalismia. Lehden piirin taiteilijat julkaisivat myös omaa vuosialbumiaan *Nuori Suomi*, jonka sivuilla esiintyivät lähes kaikki myöhemmin kansallisen kulttuurin suurmiehiksi kanonisoidut taiteilijat. Tässä mielessä *Päivälehd*en historia on sekä poliittisessa että esteettisessä mielessä voittajien historiaa.

4. Johtopäätöksiä

Lopuksi on syytä katsoa, mitä edellä sovellettu diakroniaa ja synkroniaa yhdistävä lukutapa on oikeastaan tuonut tullessaan. Jos *Sähköraitiotievaunussa* olisi luettu pelkästään nykyaikaisena reportaasina, sen olisi ehkä voinut todeta täyttävän juttutyypin kriteerit osittain mutta jonkin hyvin perustavan piirteen jäävän silti puuttumaan. Typologisessa mielessä juttu voitaisiin kategorisoida vaikkapa ”kypsy-mättömäksi” reportaasiksi. Ilman synkronisoivaa lukutapaa sen paikka *Päivälehd*en tekstiavuoruudessa olisi jäänyt hämärän peittoon.

Eri tasoilla liikkunut erittely on osoittanut, että esimerkkijutulla on monia tärkeitä konteksteja. Tekstuaalisella tasolla teknologialle luodaan positiivisia, jännittäviä ja nykyaikaiseen urbaaniin elämään liittyviä konnotaatioita unohtamatta teknologian aiheuttamaa pelkoa ja epävarmuutta. Lehden numeron tasolla juttu yhdisti yhden uutistapahtuman osaksi laajempaa asiayhteyttä tavalla, joka ei olisi ollut konventionaalaisemmillä esitystavoilla ollut mahdollista. Lopulta koko mediasfäärin tasolla jutulla oli tärkeä osa *Päivälehd*en journalistisessa strategiassa, jonka tehtävänä oli tarjota kilpailijoitaan elävämpi ja ’mannereurooppalaisempi’ vaihtoehto.

Reportaasi on nähdäkseni parasta hahmottaa ”pysyvien” geneeristen ominaisuuksien sijasta toimintana, jossa yhdistetään dokumentaarista ja esteettistä ainesta kullekin aikakaudelle ja välineelle ominaisella tavalla. Ekecrantzin (1996, 171) mukaan reportaasi on helpoimmin hahmotettavissa sen kautta, mitä se ei ole. Reportaasi on näet kehittynyt dialogisessa suhteessa muihin todellisuuden kuvaamisen muotoihin: Sen tulee olla *jotakin muuta* kuin sosiaalitieteiden ”kuivaa faktojen hypistelyä”, siinä ei saisi olla uutisten ”päivittämis- ja ajankoh-taisuusfetisismiä” eikä se tietenkään saisi olla ”keksittyä” jne. Reportaasi voidaan nähdä jonkinmoisena vastamyökkynä tai anti-genrenä, jonka tehtävänä on toimia vastapoolina journalismin vakiintuneimmille ja tarkemmin määritellyille esitysmuodoille.

Kontekstualisoinnit osoittavat myös, että *Päivälehti* oli erilaisessa tilanteessa kuin sen kaupallisemmat seuraajat. Lehdellä oli selkeä poliittinen ohjelma, jonka tavoitteena oli konstruoida ja ylläpitää liberaalia ja kansallismielistä ideologiaa, ja tätä ohjelmaa se toteutti monenlaisten esityskonventioiden avulla. On myös käynyt selväksi, että *Päivälehti* puhutteli lukijoitaan eri tavalla kuin nykyinen valtajournalismi.

Monet suomalaisen journalismin kehitystä arvioineet kirjoittajat katsovat suomalaisen journalismin kehittyneen melko verkkaisesti ja pääasiassa ulkomaisia esikuvia seuraillen. Esimerkiksi 1940-luvulla ensimmäisen käsikirjan toimittajan ammattiin kirjoittanut Akseli Routavaara (Routavaara 1944) valitteli suomalaisen reportaasin – tai selosteen – jäävän ulkomaalaisiin esikuviin verrattuna vain kalvakoiksi heijastuskuviksi, joita hallitsee pikemminkin asiallisuus kuin ”lukijassa mielenliikutusta synnyttävä tunnekuohujen ristiaallokko”. Silti esimerkiksi sen-

suurin aikainen journalismi mielestäni osoittaa, että taitavasti tunteita herättävää täsmäjournalismia osattiin tehdä jo vuosisadan vaihteessa.

On syytä myös huomata, että *Sähköraitiotievaunussa*. ei ole yhteiskunnallises- ti merkityksetön, vaikka sen sävy onkin populaarin leikkisä. Erityisesti liikennetek- nologialla näyttää olleen erityistä merkitystä tuon ajan journalisteille, sillä repor- taasikerronta otettiin käyttöön monesti juuri liikenneteknisten edistysaskelten kohdalla, esimerkiksi kuvattaessa ensimmäisen jäänmurtajan tuloa Helsinkiin (*Päivälehti* 2.4.1890) tai junamatkaa uudella Suomen ja Ruotsin yhdistävällä rata- osuudella (*Päivälehti* 18.10.1903). Jäänmurtajaan, junayhteyksiin (vrt. esim. Schi- velbusch 1996) ja raitiovaunuun liittyvät selostukset kertovat siitä, että teknolo- gian kehitys ja modernin yhteiskunnan symbolit – liikenne, viestintä, kaupunki – olivat erityisen merkityksellisiä *Päivälehd*en toimitukselle ja journalismille ylei- semminkin. *Sähköraitiotievaunussa*. -jutun teknologian ja journalismin yhteen- kietoutumisessa näemme *Päivälehd*en journalismin yhteiskunnallisen merkityk- sen ytimeen. Lehden voi nähdä rakentavan paitsi kansallisvaltion ideologiaa myös moderniin kuuluvaa länsieurooppalaista ja kaupunkilaista mentaliteettia, jossa kuluttajuudella on tärkeä osansa. Voisi mennä vielä pidemmälle ja sanoa – Hart- ley'n tavoin – että journalismi on modernin yhteiskunnan erityinen kulttuurinen mekanismi, jolla niin tekninen, kulttuurinen tai poliittinen 'vieras' muunnetaan ja taltutetaan 'meidän' kielellemme, arkijärjen kielelle. *Sähköraitiotievaunussa*. -ju- tussa journalismi tekee modernista teknologiasta tuttua lukijakunnalleen kerto- en, miten siihen tulee suhtautua. Vilkaaisu nykyisiin sanomalehtiin todistaa, että yli sata vuotta sitten alkanut missio jatkuu vahvana edelleenkin.

Kirjallisuus:

- Aho, Juhani (1889)
Monsieur Henri ja hänen sanomalehtensä. Teoksessa Aho, Juhani (1952) Kootut teokset. Porvoo: WSOY
- Alapuro, Risto (1997)
Suomen älymystö Venäjän varjossa. Porvoo: Hanki ja Jää Oy.
- Bech- Karlsen, Jo (1986)
Avisereportasjen. Oslo.
- Ducrot, Oswald & Todorov, Tzvetan (1972)
Encyclopedic Dictionary of the Sciences of Language. Oxford: Blackwell Reference.
- Ekecrantz, Jan (1996)
Text i kontext. Studier i reportagens teori och historia. Unpublished manuscript.
- Ekecrantz, Jan & Olsson, Tom (1994)
Det redigerade samhället. Stockholm: Carlssons.
- Ericson, Richard & Baranek, Patricia & Chan, Janet (1987)
Visualizing Deviance: A Study of News Organization. Open University Press.
- Gunnell, John (1991)
The Historiography of American Political Science. Teoksessa Easton, David, John G. & Graziano, Luigi (eds.), The Development of Political Science. London: Routledge.
- Hartley, John (1996)
Popular Reality. Journalism, Modernity, Popular Culture. London: Arnold.
- Hultén, Lars J. (1990)
Reportaget som kom av sig. Stockholm
- Kalliokoski, Jyrki (1996)
Kieli, tunteet ja ideologia uutistekstissä. Teoksessa Kalliokoski (toim.) Teksti ja ideologia. Helsingin yliopisto, Suomen kielen laitos.
- Kunelius, Risto (1996)
The News, Textually Speaking. Acta Universitatis Tamperensis ser A vol. 520.
- Leino-Kaukiainen, Pirkko (1988)
Kasvava sanomalehdistö sensuurin kahleissa 1890-1905. Teoksessa Suomen lehdistön historia 1. Kuopio: Kustannuskiila.
- Luostarinen, Heikki (1982)
Taiteilija-taistelija-seikkailija. Pro gradu-tutkielma, Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos.
- Routavaara, Akseli (1944)
Minusta tulee toimittaja. Alkeistietoa sanomalehtialalta. Jyväskylä: Gummerus.
- Rytkönen, Alli (1946)
Päivälehd
- Schivelbush, Wolfgang (1996)
Junamatkan historia. Jyväskylä: Vastapaino.